

MIĘDZYNARODOWY RAPORT AMNESTY INTERNATIONAL 2009

AFGANISTAN

ISLAMSKA REPUBLIKA AFGANISTANU

Głowa państwa, szef rządu: Hamid Karzai

Kara śmierci: stosowana

Ludność: 28.2 mln

Oczekiwana długość życia: 42.9 lata

Umieralność poniżej 5 roku życia (k/m): 232/237 na 1000 osób

Umiejętność pisania i czytania: 28 %

Miliony ludzi w południowym i wschodnim Afganistanie żyją w ciągłym niepokoju, nękanymi przez Talibów oraz inne grupy rebeliantów i lokalne bojówki rzekomo sprzymierzone z rządem. Ich dostęp do żywności, opieki zdrowotnej i edukacji jest dodatkowo ograniczony.

Przypadkowe napaści i porwania wymierzone w ludność cywilną osiągnęły dotąd niespotykane wysoką liczbę. Talibowie i ugrupowania antyrządowe rozszerzyły sferę swoich działań do ponad jednej trzeciej obszaru kraju, łącznie z regionami wcześniej uważanymi za bezpieczne w środkowym i północnym Afganistanie. Rosnąca liczba starć pomiędzy grupami antyrządowymi a oddziałami USA i NATO doprowadziły do śmierci ponad 2 tys. cywilów. Władze nie zdołały utrzymać rządów prawa i zapewnić podstawowych świadczeń milionom ludzi, nawet tym, którzy zamieszkują obszary znajdujące się pod kontrolą państwa.

Tło wydarzeń

W styczniu Wspólna Rada Koordynująco-Monitorująca (JCMB) ogłosiła, że osiągnięto niewielki postęp w implementacji Planu Działań na rzecz Pokoju, Sprawiedliwości i Porównania (Action Plan on Peace, Justice and Reconciliation). W 2005 roku Plan Działań zobowiązał Afganistan do usunięcia od władzy osób odpowiedzialnych za łamanie praw człowieka, wprowadzenia reform instytucjonalnych oraz stworzenia mechanizmu odpowiedzialności władzy publicznej. Opublikowany w marcu raport JCMB stwierdza, że w zakresie praw człowieka postęp był nieznaczny. JCMB również oświadcza, że nadzór cywilny nad rządowymi siłami bezpieczeństwa jest wciąż niewystarczający, szczególnie w przypadku afgańskiego wywiadu – Narodowego Zarządu Bezpieczeństwa (National Directorate of Security, NDS).

W czerwcu rząd uruchomił Narodową Strategię Rozwoju (Afghanistan National Development Strategy, ANDS), plan rozwoju do 2013 roku. ANDS jest kopią zawartego w 2006 roku Porozumienia Afganistanu (Afghanistan Compact), porozumienia pomiędzy rządem afgańskim a społecznością międzynarodową. Wymiar sprawiedliwości, system sądowniczy i służby bezpieczeństwa nie miały odpowiedniego personelu, infrastruktury oraz woli politycznej, żeby chronić i wspierać prawa człowieka. Ministerstwo Sprawiedliwości, które jest głównym organem rządowym zajmującym się wprowadzaniem w życie praw człowieka, nie wystarczająco współpracowało z Niezależną Afgańską Komisją ds. Praw Człowieka (Afghanistan Independent Human Rights Commission, AIHRC). Zalecenia AIHRC, do których należało też przeprowadzenie śledztwa w sprawie operacji wojskowych niosących za sobą ofiary cywilne, były w dużej mierze bezskuteczne.

Warunki pracy, w tym niskie wynagrodzenia i brak bezpieczeństwa osobistego są podawane jako główne przyczyny powszechnie obecnego skorumpowania sędziów, prokuratorów oraz innych urzędników pracujących w wymiarze sprawiedliwości. Obywatele nie mają zaufania do oficjalnych instytucji sądowniczych, uważając je za opieszale, nieefektywne i skorumpowane.

Większość osób, w szczególności kobiet, miało trudności z dostępem do pomocy prawnej i sądów. Większości z nich nie było też stać, żeby pokryć opłaty sądownicze oraz koszty podróży. Na obszarach pozamiejskich 80% sporów jest rozwiązywanych przez tradycyjne dżirgi oraz szury (nieformalne rady plemienne), które działają poza oficjalnym systemem prawnym i niejednokrotnie naruszają prawo do rzetelnego i uczciwego procesu. Postępowania sądowe wobec Afgańczyków przetrzymywanych w Guantánamo i Bagram, którzy zostali przekazani afgańskiemu rządowi nie spełniły ani narodowych, ani międzynarodowych standardów uczciwego procesu. Rzetelność tych procesów podważają poważne zaniedbania, w tym całkowity brak adwokatów lub niedostateczny czas do przygotowania obrony, używanie tortur dla pozyskania zeznań oraz odmowa sprawdzenia dowodów i wiarygodności świadków. W marcu została powołana komisja prezydencka do sprawdzenia i rewizji skarg w związku z tymi procesami.

Bezkarność

Nawet na obszarach znajdujących się pod kontrolą rządu, bezkarność dominuje na wszystkich szczeblach administracji. Nie zostały ustanowione żadne mechanizmy odpowiedzialności władzy publicznej i jedynie garstka osób odpowiedzialnych za poważne łamanie praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego (prawa konfliktów zbrojnych) została postawiona przed sądem, przede wszystkim poza granicami Afganistanu, na podstawie zasady represji wszechświatowej (the principle of universal jurisdiction). Wielu urzędników państwowych oraz przywódców bojówek wciąż dopuszcza się bezkarnego pogwałcenia praw człowieka.

Bezpodstawne aresztowania i zatrzymania

Powszechnie obecne są bezpodstawne aresztowania i zatrzymania osób przez policję, inne agencje państwowe oraz bojówki współpracujące z afgańskimi i międzynarodowymi siłami bezpieczeństwa. NDS wciąż arbitralnie aresztuje i przetrzymuje podejrzanych odmawiając im dostępu do pomocy prawnej, rodziny, sądu i innych instytucji zewnętrznych. Wielu z zatrzymanych było poddawanych torturom, bitych, wystawianych na skrajne oziębienie i głodzonych. Ponad 600 zatrzymanych znajdowało się w amerykańskiej bazie Bagram oraz innych amerykańskich jednostkach wojskowych, poza zasięgiem prawa lokalnego oraz międzynarodowych praw człowieka. Niektórzy byli przetrzymywani po kilka lat, bez dostępu do prawników, bez procesu sądowego oraz bez uzasadnienia zatrzymania.

Kara śmierci

W 2008 roku szesnaście osób zostało straconych a kolejne 111 przebywało w celach śmierci.

16 kwietnia 2008 Sąd Najwyższy Afganistanu podtrzymał 100 wyroków śmierci wydanych przez sądy niższej instancji. Postępowania procesowe w większości przypadków odbiegały od międzynarodowych standardów i zasady uczciwości procesu, w tym: oskarżeni otrzymywali niewystarczającą ilość czasu, żeby przygotować obronę, nie mieli adwokatów, wyroki oparte były o słaby materiał dowodowy, zaś prośby o sprawdzenie wiarygodności świadków spotykały się z odmową.

- 22 stycznia 2008, Sayed Perwiz Kambaksh został skazany w szczególnie niesprawiedliwym procesie na karę śmierci za „bluźnierstwo”. Został skazany za pobieranie z internetu materiałów o roli kobiety w islamie, dodawanie do nich własnego komentarza i rozpowszechnianie na Uniwersytecie Balkh w północnym Afganistanie. 21 października, wskutek apelacji, wyrok został złagodzony do 20 lat pozbawienia wolności.

W grudniu na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ Afganistan głosował przeciwko rezolucji wzywającej do zawieszenia orzekania i wykonywania kary śmierci na całym świecie.

Nadużycia ze strony wojsk afgańskich i międzynarodowych

Liczba ofiar wśród ludności cywilnej wzrosła od 2001 roku. Rok 2008 był pod tym względem najkrwawszy. Najwięcej cywilów było rannych wskutek ataków rebelianckich, ale około 40% spośród ofiar śmiertelnych (795 osób) zginęło w wyniku operacji wojskowych wykonywanych przez afgańskie i międzynarodowe siły bezpieczeństwa. Oznacza to wzrost o 30% względem 559 ofiar w 2007 roku.

Poważny niepokój, po serii krytycznych incydentów, budzi przypadkowość i niewspółmierność ataków powietrznych. 6 lipca dowodzone przez USA wojska koalicyjne bombardują dzielnicę Deh Bala w prowincji Nangahar zabijając 47 cywilów, w tym 30 dzieci; pomiędzy 21-22 sierpnia uderzenia lotnicze w dzielnicy Shindand w prowincji Herat zabiły 90 osób, w tym 62 dzieci. We wrześniu 2008, reagując krytykę w związku wysoką liczbą ofiar śmiertelnych wśród cywilów, NATO zrewidowało zasady

przystępowania do akcji, żeby ograniczyć skalę natychmiastowych uderzeń lotniczych, jeżeli doszłoby do zaatakowania oddziałów lądowych. Dawałoby to więcej czasu na zaplanowanie uderzeń lotniczych i wymagałoby zgody dowódców wyższego szczebla. Część z rodzin ofiar oraz z osób, których mienie uległo zniszczeniu otrzymały rekompensatę finansową od rządów krajów biorących udział w danych operacjach wojskowych. Niemniej jednak zarówno afgańskie, jak i międzynarodowe oddziały nie dysponują odpowiednim programem pomocowym dla osób zranionych przez wojska afgańskie lub międzynarodowe. Oddziały NATO i USA przekazywały osoby zatrzymane w ręce NDS, wywiadu afgańskiego, który dopuszcza się łamania praw człowieka, w tym tortur oraz bezpodstawnych zatrzymań.

Nadużycia ze strony grup zbrojnych

Grupy przestępcze i grupy zbrojne (niektóre rzekomo współpracujące z rządem) uprowadzały obcokrajowców i napadały na właścicieli przedsiębiorstw, działaczy organizacji humanitarnych i nauczycieli. Projekty edukacyjne i szkoły atakowane były w celu destabilizacji bezpieczeństwa i wstrzymania przedsięwzięć na rzecz rozwoju. Sześćdziesięciu ośmiu pracowników różnych organizacji pozarządowych zostało porwanych, trzydziestu jeden zabito. Coraz częściej obiektem ataków Talibów i rebeliantów były kobiety.

- 13 sierpnia trzech pracowników międzynarodowych organizacji humanitarnych oraz afgański kierownik z International Rescue Committee zostało zabitych przez Talibów w prowincji Logar. Drugi afgański kierownik był ciężko ranny.
- 20 października pracownik brytyjskiej organizacji Christian Aid zastrzelony w środku dnia w Kabulu przez przejeżdżających na motocyklu Talibów.
- Uzbrojone grupy przestępcze porwały dla okupu wysoko sytuowanych Afgańczyków. Większość z tych porwań nie została zgłoszona, ponieważ ofiary i ich rodziny obawiały się odwetu i powiązań przestępców ze skorumpowaną policją.
- 19 października, Humayun Shah Asefi, krewny króla Zahir Shaha został porwany przez uzbrojonych mężczyzn w Kabulu. Tydzień później oswobodziła go afgańska policja.

Ataki samobójcze

Ataki samobójcze spowodowały śmierć 373 osób. Ataki Talibów i innych grup rebelianckich na cele wojskowe lub policyjne często prowadziły do śmierci i obrażeń cywilów.

- 17 lutego zamachowiec-samobójca zdetonował się w pobliżu półtysięcznego tłumu oglądającego wyścigi psów w Arghandab w prowincji Kandahar. Około 100 osób zginęło, dziesiątki zostało rannych.
- 7 lipca samochód-pułapka kierowany przez zamachowca-samobójcę zabił 41 osób i zranił kolejne 150 przez ambasadę Indii w Kabulu.

- 30 października talibański zamachowiec-samobójca zabił 5 osób i zranił 21 przed Ministerstwem Informacji i Kultury w centrum Kabulu.

Wolność słowa

Wolność słowa, która chwilowo kwitła po upadku Talibów w 2001 roku, zaczęła ponownie przepadać wskutek gróźb i ataków zarówno ze strony czynników rządowych, jak i pozarządowych. Talibowie oraz inne grupy antyrządowe atakowały dziennikarzy i zablokowały prawie wszystkie sprawozdania z obszarów znajdujących się pod ich kontrolą.

- 7 czerwca 2008 roku, Abdul Samad Rohani, afgański dziennikarz pracujący dla BBC w prowincji Helmand został porwany i zastrzelony następnego dnia, najprawdopodobniej ze względu na śledztwo w sprawie handlu narkotykami, które prowadził.
- W maju 2008 roku dziennikarka Nilofar Habibi została zasztyletowana przed swoim domem w Heracie, podobno za to, że pracowała jako dziennikarka telewizyjna. Rząd oraz, w szczególności, NDS i Rada Teologów (ulemów) usiłują stłamsić niezależność mediów.
- W lipcu 2008 roku NDS przetrzymywało Mohammada Nasira Fayyaza, prezentera telewizyjnego programu Prawda, za “przedstawianie w złym świetle” urzędników państwowych. Mohammad Nasir Fayyaz został niedługo potem zwolniony, ale podobno wciąż przebywa pod obserwacją.
- We wrześniu 2008 roku Ahmad Ghous Zalmai, dziennikarz, były rzecznik prasowy prokuratora generalnego, oraz Mullah Qari Mushtaq zostali obydwoj skazani na 20 lat więzienia za opublikowanie tłumaczenia Koranu na język dari bez towarzyszącemu mu tekstowi w języku arabskim.

Dyskryminacja i przemoc wobec kobiet

Mimo, że coraz częściej kobiety pojawiały się w polityce i życiu publicznym, ich prawa pozostały ograniczone poprzez uprzedzenia społeczne i przemoc domową oraz przemoc ze strony grup zbrojnych. Liczba kobiet na stanowiskach ministerialnych zmalała.

- 28 września Malalai Kakar, najwyższej stojąca w hierarchii policyjnej kobieta została zastrzelona przez Talibów przed jej domem w Kandaharze.
- 12 listopada dwie kobiety na motocyklach strzelały kwasem z pistoletów na wodę do grupy piętnastu dziewcząt idących do szkoły w Kandaharze, oślepiając co najmniej dwie z nich i oszpecając kilka pozostałych. Dziesięciu talibańskich rebeliantów zostało później zatrzymanych w związku z tym wydarzeniem.

Kobiety cierpią ze względu na częstą przemoc domową i mają ograniczony, jeśli w ogóle, dostęp do ochrony prawnej. Według AIHRC, od 60 do 80% małżeństw jest zawieranych pod przymusem, zaś małżeństwa nieletnich zdarzają się wyjątkowo często. Kobiety, które usiłowały uciec ze zwyrodniałych

związków małżeńskich były często zatrzymywane i oskarżane o rzekome przestępstwa, takie jak „ucieczka z domu” czy „występki moralne”, które nie znajdują się jednak w kodeksie karnym.

Brak dostępu do pomocy humanitarnej

Brak bezpieczeństwa spowodowany przez Talibów oraz inne grupy rebelianckie na wschodzie i na południu kraju powstrzymał wiele organizacji humanitarnych przez działaniem na tych terenach. W sierpniu International Rescue Committee wstrzymał wszystkie działania w Afganistanie po tym, jak czterech pracowników organizacji zostało zabitych przez bojówki w prowincji Logar. W prowincji Kunar obecność Talibów powstrzymała Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców (UNHCR) przed dostarczeniem zaopatrzenia pakistańskim uchodźcom, którzy uciekli przed walkami pomiędzy siłami bezpieczeństwa Pakistanu oraz protalibańskimi rebeliantami w Terytoriach Plemiennych Administrowanych Federalnie.

Prawo do opieki zdrowotnej i edukacji

W ciągu 2008 roku zaobserwowano odbywające się głównie ze strony Talibów wzmożone ataki na szkoły, zastraszanie nauczycieli i uczących się dziewcząt. Program szkolny został zdeorganizowany przez toczące się walki. Na obszarach znajdujących się pod kontrolą rządu afgańskiego zarówno system opieki zdrowotnej, jak i system edukacji otrzymują niewystarczające dofinansowanie, nie mają odpowiedniego personelu oraz bezpieczeństwa. Pogarszające się warunki bezpieczeństwa zmusiły Ministerstwo Opieki Zdrowotnej do zamknięcia znacznej liczby klinik, które dla wielu ludzi stanowiły jedyny dostęp do służby zdrowia.

Uchodźcy wewnętrzni i osoby powracające

Według szacunków afgańskiej grupy roboczej ds. uchodźców wewnętrznych, w skład której wchodzi międzynarodowe organizacje humanitarne oraz rząd, 235 tysięcy osób opuściło, w granicach kraju swoje miejsce zamieszkania ze względu na rozpaczliwe warunki życia w strefach konfliktów, do których międzynarodowe i lokalne organizacje pomocy humanitarnej nie mogły dotrzeć.

Według UNHCR ponad 276 tys. afgańskich uchodźców w Iranie powróciło do domu w 2008 roku. Wielu z nich zostało bez środków do życia, bez możliwości znalezienia pracy, bez dostępu do ziemi, miejsca zamieszkania, wody, opieki zdrowotnej i edukacji. Niektórzy z powracających stali się uchodźcami wewnętrznymi, ponieważ ich dobytki zostały przejęte przez władze lokalne.

We wrześniu 2008 ponad 20 tysięcy osób przeniosło się z Pakistanu do wschodniego Afganistanu chcąc uniknąć starć pomiędzy siłami bezpieczeństwa Pakistanu oraz protalibańskimi rebeliantami na Terytoriach Plemiennych Administrowanych Federalnie.

Raporty Amnesty International

- Afganistan: Więzień sumienia skazany na śmierć za pobieranie i rozprowadzanie materiałów z internetu (ASA 11/001/2008)
- Afganistan: obrońcy praw kobiet nie przerywają walki (ASA 11/003/2008)
- Afganistan: Rozprzestrzenianie broni roznieca kolejne nadużycia (ASA 11/004/2008)
- Afganistan: Kara śmierci: Około 100 nie znanych z nazwiska osób skazanych na śmierć (ASA 11/005/2008)
- Afganistan: Cywile cierpią od nasilających się zamachów samobójczych (ASA 11/006/2008)
- Afganistan: Puste obietnice z Paryża – nigdy więcej (ASA 11/007/2008)
- Afganistan: Dalsze informacje o karze śmierci: Sayed Perwiz Kambakhsh
(ASA 11/013/2008)
- Afganistan: Wniosek o rozpatrzenie w ramach UN Universal Periodic Review – piąta sesja

Tłumaczyła Natalia Laskowska